

MORS VENIT VELOCITER

Zemřel velký komparatista (ohlédnutí za prof. Ulrichem Drobnigem)

Dne 3. března 2022 zemřel ve věku 93 let profesor *Ulrich Drobnig*, bývalý ředitel Institutu Maxe Plancka pro zahraniční a mezinárodní právo soukromé (dále MPI) v Hamburku.

Zaslouží se tak připomenout jeho osobnost a dílo. *Prof. Drobnig* je nepochybně právní vědec světového formátu. Významně totiž ovlivnil rozvoj především evropského soukromého práva. Ale nejen to. Sluší se zdůraznit též sociální dimenzi jeho osobnosti. Během své profesní kariéry totiž nejen významným způsobem podporoval vědomí západní svobodné právnícké komunity o situaci v právních systémech sovětského bloku, ale zároveň se snažil „intelektuálně“ pomoci konkrétním představitelům právní vědy a dalším zájemcům, a to zejména v bývalé NDR a v dalších třech státech střední Evropy – v Polsku, Maďarsku a tehdejší Československu. Příznačné bylo jeho úsilí o sdílení rozvoje právní kultury s těmi, jejichž možnosti přístupu k relevantním pramenům byly v té době omezené. Vzpomeňme např. *prof. V. Knappa*, *prof. P. Kalenského* či *prof. A. Kandou*. Byl to *Drobnig*, jako hlavní vydavatel díla *International Encyclopedia of Comparative Law*, který pozval *V. Knappa* do redakční rady (*Editorial Committee*). *V. Knapp* se také stal hlavním redaktorem prvního dílu (*National Reports*) tohoto fenomenálního projektu. *Prof. Drobnig* studoval společně s *prof. A. Kandou* na Mezinárodní fakultě srovnávacího práva ve Štrasburku, kde *V. Knapp* přednášel. Tak se rozvinula nejen spolupráce mezi *Drobnigem* a *Knappem*, ale i *Drobnigem* a *Kandou*. Z tohoto období též pochází *Kandova* habilitační práce.¹ Snad nejúčinnějším způsobem realizace těchto *Drobnigových* snah bylo poskytování stipendií sloužících k pobytu v proslulé knihovně MPI, jejíž knižní fond je druhý nejrozsáhlejší hned za knihovnou amerického Kongresu.

Profesní činnost *Ulricha Drobniga* byla totiž s MPI těsně svázána. Zaměstnancem tohoto institutu se stal po absolvování právnícké fakulty v Tübingenu, tedy shodou okolností ve městě, kam byl ústav přechodně po evakuaci z Berlína umístěn, než zaujal své dnešní „trvalé“ sídlo v Hamburku. Po studijních pobytech na *New York University*, *University of Michigan* a *Cornell University* byl *Drobnig* vědeckým pracovníkem MPI, v roce 1967 se stal jeho vědeckým členem a v letech 1979–1996 byl jedním ze tří ředitelů MPI.

Těžiště jeho úsilí se koncentrovalo na evropskou integraci v oblasti soukromého práva obecně, právo zajišťovacích institutů (mobiliární i věcněprávní zajištění) a mezinárodní právo soukromé zvláště. Charakteristická je metoda jeho přístupu k právu. Nepochybně byl ovlivněn svým učitelem *Konradem Zweigertem*, který je autorem teze o tom, že obdobně „jako neexistuje německá a anglická chemie, neexistuje ani oddělování jednotlivých národních systémů“. Nastavovat zrcadlo domácímu právu prostřednictvím jeho srovnání s jiným právním systémem je pro *Drobniga* samozřejmou věcí, stejně jako úsilí o podporu obchodního styku, kterou viděl v harmonizaci, respektive unifikaci především obchodního korporátního a procesního práva.

¹ KANDA, Antonín. *Vliv změny poměrů na trvání závazků*. Praha: Československá akademie věd, 1966.

Ve stručnosti lze *Drobníga* zmínit jako autora děl, která mají průkopnický charakter a ovlivnila celou řadu generací právních vědců. Nejprve ve spolupráci s *Ernstem Rabelem* a pak samostatně dokončil nové zpracování srovnávací práce o mezinárodním právu soukromém (*The Conflict of Laws*. 1955). Na toto dílo navázal prací zásadního významu *American-German Private International Law* z roku 1972. Svě takřkajíc celoživotní téma, zmíněné mobiliární a věcněprávní zajištění, zpracoval ve formě rozsáhlého posudku pro Německý sjezd právníků (*Deutscher Juristentag*) v roce 1976. Obdobný charakter a význam má rozsáhlá komparatistická studie na toto téma pro komisi OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL). Specifickou metodu založenou *prof. Rudolfem Schlesingerem* charakteristicky označovanou jako výzkum společného jádra právních systémů (*Common core of legal systems*) rozvinul v základním příspěvku sborníku, jenž se zabývá i otázkami právní sociologie (*Rechtssoziologie und Rechtsvergleichung*. 1977). *Drobnígovy* práce jsou významné tím, že se jejich autor pokouší ve svých právněsrovnávacích dílech o kontextuální metodu, která na rozdíl od metody funkcionální, užívané obecně, je podstatně náročnější, ale pro čtenáře akademického pozadí poučnější. Tak zdůrazňoval relativní samostatnost tzv. socialistického práva jako jedné z „právních rodin“, a tento pojem přejímá i *V. Knapp*.² Snažil se o vysvětlení zásadních změn v oblasti civilního práva, zejména v tehdejší Československu a poté i v NDR, které se přijetím nových občanských zákoníků odchýlily, a to např. ve srovnání s Polskem, od tradičního římskoprávního pojetí soukromého práva.

Svoji představu o harmonizaci soukromého práva v Evropské unii pak uveřejnil v přednášce základního kurzu Haagské akademie vydané touto institucí v roce 1996 (*Private Law in the European Union*).

Obdobně jako autor proslul *Drobnig* i jako vydavatel. Vůbec nejvýrazněji se proslavil obřímím projektem *Mezinárodní encyklopedie srovnávacího práva* (*International Encyclopedia of Comparative Law*), kterou vydával od roku 1963, původně s *Zweigertem*, od roku 1985 pak po desetiletí i po svém emeritování sám. Až neuvěřitelné je *Drobnígo* redaktorské nasazení při sjednocování rukopisů díla, které podává srovnávacím způsobem obraz hlavních oblastí soukromého práva a které např. v roce jeho emeritování obsahovalo 15 tisíc tiskových stran. Jako vydavatel se podílel na více než dvou tuctech sborníků, na nichž spolupracovali špičkoví autoři doslova z celého světa.

Toto ocenění nikterak neubírá významu jeho činnosti v zájmu harmonizace práva, jako osobnosti, která nenápadně uplatňuje své nápady, ale především je tím, kdo v pozadí se svým týmem projekty realizuje. *Drobnig* byl skutečným tahounem dvou tzv. Landových komisí, které v letech 1992–1996, respektive 1999–2002 vypracovaly principy evropského smluvního práva (PECL). Ty se pak staly základem další akademické soukromoprávní kodifikace, a sice návrhu společného finančního rámce evropského občanského zákoníku publikovaného kompletně s komentářem v roce 2009 [Bar, Chr. von – Clive, E. (eds). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law*, sv. I–sv. VI.]. *Drobnig* sám vedl tým odpovědný za část (book) IX. o mobiliárním zajištění (čl. IX.-1:101 – čl. IX.-7:302). V oblasti mezinárodního práva soukromého se *Drobnig* angažoval také při reformě německé úpravy v roce 1986.

Prof. Drobnig byl na první pohled nenápadná, a přesto mimořádná osobnost, jak ji autor těchto řádků mohl poznat při nejrůznějších příležitostech, mimo jiné i při několikaletých

² KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy*. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 112, zejm. 117.

návštěvách Prahy. *Ulrich Drobni*g se zúčastnil zasedání skupiny pro Evropský občanský zákoník v Praze dne 4. 12. 2007 a vystoupil na dvou přednáškách o zajištění závazků 10. 12. 2010 a 13. 5. 2013.

Na první pohled poněkud zdrženlivý, ale veskrze laskavý a shovívavý, suchým anglickým humorem oplývající právní vědec – dřič.

Čest jeho památce.

Luboš Tichý*

Za Peterem Mankowskim

Dne 10. února letošního roku zemřel náhle v nedožitých 56 letech profesor univerzity v Hamburku *Peter Mankowski*. Neočekávaně tak skončila kariéra mimořádné vědecké osobnosti.

Peter Mankowski se vymykal jak svým nadáním a enormní pílí, tak svým životním osudem.

Pouhý letmý pohled na seznam jeho publikací svědčí o něčem neuvěřitelném. Na 66 stránkách seznam jeho prací je uvedeno téměř 1 500 děl. To je sotva představitelné i v mezinárodním srovnání. Přitom nejde o příspěvky lečjaké. Co do rozsahu některé přesahují tisíc stran. Avšak i jeho připomínky k soudním rozhodnutím o několika stranách svědčí o mimořádné znalosti věci, mají přesvědčivou argumentaci, jasnou strukturu a jsou psány srozumitelným jazykem. Ne nadarmo byl jeho styl oceněn Berenbergovou cenou.

Peter Mankowski pěstoval praktickou jurisprudenci. Používal tradičních metod s uměřenou komparací. Charakteristickým rysem jeho děl je míra úplnosti aktuálních poznatků a jejich orientace na konkrétní řešení sporných klíčových problémů při výkladu a aplikaci práva. Zřejmou většinu jejich čtenářů představovali soudci a advokáti. Ti také oceňovali vysokou úroveň prací *Mankowského*, jak je zřejmé z reakcí, recenzí a soudních rozhodnutí.

Je logické, že tak rozsáhlé dílo musí nutně zahrnovat více oblastí soukromého práva. Přesto je i jejich šíře pozoruhodná.

Snad na prvním místě je třeba zmínit *Mankowského* publikace na poli mezinárodního práva soukromého. V právní kultuře, jako je ta německá, v níž tento obor požívá výsostné místo, si *Mankowski* vydobyl pověst současného „papeže“. Zde stačí vyzvednout jeho produkty evropského významu, jakými jsou komentáře k nařízením Řím I a Řím II a zvláštní část vědecké učebnice mezinárodního práva soukromého (srov. von Bar – *Mankowski*. *Internationales Privatrecht*, Bd. II. 2. Auflage. 2019, 1099 s.). Toto dílo založené původně jeho učitelem *Christianem von Barem* sepsal ve druhém vydání sám. Přesvědčivost samotného textu jenom zvyšuje síla pramenů, o které se opírá. Dílo totiž obsahuje více než 30 tisíc (sic!) poznámek pod čarou. Publikace je důkazem mimořádné efektivní metody práce s pozitivním právem na pozadí jeho vývoje a dokonce i filozofických koncepcí. Tak

* Prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: tichy@prf.cuni.cz.

např. o volbě práva se čtenář na téměř padesáti stránkách dozví nejen o realitě tohoto subjektivního kolizního určovatele podle čl. 3 nařízení Řím I, ale i o jeho smyslu jako projevu svobodné vůle a jako určité paralely – a přesto v některých ohledech nesrovnatelného dvojníka – hmotněprávní autonomie vůle stran.

Peter Mankowski byl profesorem občanského práva a značné pole své působnosti zasvětil jak obecné části, tak i jeho jednotlivým oblastem, zejména právu ochrany spotřebitele. Není pochyb, že nepsaným ideálem mu byla spravedlivá smlouva, jejíž zásady rozvinul v habilitační práci příznačně nazvané *Odstraňovací práva* (*Beseitigungsrechte*. Tübingen, 2003, 1338 s.). Vyčerpávajícím způsobem jde do nejdrobnějšího detailu, analyzuje soukromoprávní instituty umožňující prolomení zásady loajality stran tam, kde zásada spravedlivé smlouvy převáží nad zásadou závaznosti.

Jinou oblastí zájmu Mankowského bylo dopravní právo, zejména námořní doprava. Jak píše Ulrich Magnus, disertační práce Mankowského z roku 1995 byla jakýmsi divotvorným hrncem. Dílo o smluvních vztazích v námořním právu z hlediska mezinárodního práva soukromého o rozsahu habilitační práce (691 s.) znamenalo průlom do tehdejšího (komplexního) pojetí námořního dopravního práva; obsáhlo i dílčí aspekty tématu, od pojištění až po tak „odlehle“ instituty, jakými jsou např. stavba lodí nebo smlouva o přemístění lodního nákladu. Dílo je dodnes citováno, vzdor změně objektivního práva.

Další oblastí hodnou zaznamenání je obchodní právo v širším slova smyslu, od pojmu mezinárodní kupní smlouvy a její kodifikace ve smyslu CISG až po právo obchodní arbitráže. Jako příklad slouží vydavatelský počín Mankowského, který je vlastně průřezovým dílem zahrnujícím nejdůležitější mezinárodní úmluvy v této široké oblasti mezinárodního obchodu (Mankowski (ed.). *Commercial Law*. 2019).

O šíři Mankowského talentu a enormní pílě svědčí i dílo, které se do určité míry vymyká z řady jeho prakticky zaměřených publikací: *Právní kultura* (*Rechtskultur*. 2016, 547 s.). Jak sám Mankowski skromně píše v předmluvě, jde o drobný pokus vymezit pojem právní kultury a naplnit ho rozumným obsahem. Autor tento pojem osvětlil mimořádně srozumitelným způsobem a z různých perspektiv: tedy např. ve významu součásti veřejného mínění, součásti právní reality či jako uskutečnění autonomie vůle stran. V roce 2019 na toto téma Mankowski prezentoval na Právnické fakultě UK v Praze, text jeho přednášky byl pak publikován v *Právníku*.¹

Díla Mankowského byla hojně citována, a to nejen ve vědeckých a prakticky orientovaných dílech. Jeho myšlenkami se inspirovaly soudy, včetně Soudního dvora Evropské unie. Často byl citován i českými autory, včetně článků uveřejněných v *Právníku*. Právník též publikoval recenze Mankowského děl.²

Mankowski však nebyl jen vědcem. Byl zasloužilým učitelem, který habilitoval dva své žáky. Byl oblíbeným, byť velmi důsledným členem profesorského sboru právnické fakulty hamburské univerzity a členem významných redakčních rad. Byl spoluvydavatelem

1 MANKOWSKI, Peter. Právní kultura – na příkladu právní kultury Spolkové republiky Německo. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 7, s. 567–581.

2 PAUKNEROVÁ, Monika. Magnus Ulrich – Mankowski Peter (eds). Brussels I Regulation. 2. revidované vydání. Mnichov: Sellier, European Law Publishers, 2012, 972 s. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 1, s. 86. TICHÝ, Luboš. Ulrich Magnus – Peter Mankowski (eds). Brussels I Regulation. Sellier, European Law Publisher, 2007, 852 s. *Právník*. 2008, roč. 147, č. 6, s. 706–707. TICHÝ, Luboš. Magnus Ulrich – Mankowski Peter (eds). Brussels I Regulation. Köln: Otto Schmidt, 2016, 1163 s. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 6, s. 608–610. TICHÝ, Luboš. Von Bar Christian – Mankowski Peter. Internationales Privatrecht. Band 2: Besonderer Tell. Mnichov: C. H. Beck, 2019, 1099 s. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 11, s. 890–892.

dvou časopisů, členem Německé rady pro mezinárodní právo soukromé a funkcionářem dalších spolků.

Byl člověkem sršícím nápady, zároveň však velmi tolerantním a milým partnerem v dialogu, osobou s mimořádným smyslem pro humor a statečným člověkem. Tak, jak ho osud obdařil na duchu, tak slabá byla jeho fyzická kondice. Nikdy si však nestěžoval ani na čekání na transplantaci srdce, ani na transplantaci ledviny.

V *Peteru Mankowském* odešla osobnost, jež v právnické komunitě má sotva obdoby. Za svůj krátký život byl schopen nesrovnatelného výkonu.

Luboš Tichý*

Za Františkem Novákem

V úterý 12. dubna 2022 zemřel dlouholetý vědecký pracovník Ústavu státu a práva *JUDr. František Novák, CSc.* Jeho rodištěm je Český Brod. Spatřil zde světlo světa v sobotu 24. ledna 1953. V Českém Brodě také absolvoval vzdělání základní a pak v letech 1968 až 1971 na gymnáziu, které právě v té době slavilo půlstoletí od svého založení, i středoškolské. Po maturitě nastoupil na Právnickou fakultu Karlovy univerzity. Studium úspěšně absolvoval v roce 1976. Téhož roku byl 1. září přijat na Ústav státu a práva ČSAV do nástupní praxe. Jistě netušil, že na tomto pracovišti zůstane takřka čtyřicet tři léta. Doktorem práv byl *František Novák* promován 6. července 1977.

Novák již v prosinci 1976 zahájil v ústavu jako svým školícím pracovišti řádnou vědeckou aspiranturu pod vedením *JUDr. Kamila Fabiana, CSc.*, tehdy vedoucího oddělení obecné teorie státu a práva. Necelé čtyři roky nato obhájil kandidátskou disertační práci nazvanou *Některé základní problémy teorie funkcí socialistického státu v současné vývojové etapě s akcentem na výkon soudnictví jako jedné z forem realizace státních funkcí*. Dosažení vědecké kvalifikace mělo za následek změnu pracovní pozice; od roku 1981 začal *František Novák* působit v Ústavu státu a práva jako vědecký pracovník. Po otevření právnické fakulty na Západočeské univerzitě v Plzni v roce 1993 se *Novák* rovněž zapojil do práce na tamější katedře teorie práva. Ve vydavatelském ústavu *Právníka* však jako vědecký pracovník setrval a působil zde i v Akademii věd České republiky také v různých funkcích, např. po určitou dobu vedl oddělení obecné teorie práva, jeden čas byl činný jako zástupce ředitele pro vědu, byl členem legislativní komise Akademie věd ČR aj. V roce 2020 se *František Novák* dohodl s Ústavem státu a práva na ukončení svého pracovního poměru k 30. červnu.

Novákovu odbornou zaměřením zpočátku, tedy v sedmdesátých a osmdesátých letech, významně ovlivnil jeho školitel, s nímž *Novák* i po úspěšném ukončení vědecké aspirantury spolupracoval na některých projektech. Společně například (se zapojením *Viktora Jansy*) přeložili *Alexejevovu* učebnici *Obecná teorie práva*, vydanou nakladatelstvím Panorama v roce 1986. *Nováka* zajímaly metodologické otázky spojené s funkcemi státu a regulativními možnostmi práva. Odrážejí to také jeho příspěvky v *Právníku*. První text,

* Prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: tichy@prf.cuni.cz.

který v našem časopisu uveřejnil, je recenze na sovětské kolektivní dílo o sociálně ekonomické úloze státu (1979, roč. CXVIII, s. 588 a násl.). Recenze a zprávy z vědeckého života, se kterými *František Novák* na stránkách *Právníka* začínal v letech 1979 až 1982, provázejí kariérní počátky většiny akademiků. Už v roce 1981 se však také prezentoval statí o funkci tvorby a ochrany životního prostředí v systému státních funkcí (1981, roč. CXX, s. 10 a násl.). K problematice funkcí státu se *Novák* v našem časopisu opakovaně vracel, přičemž své analytické myšlení předvedl patrně nejpřesvědčivěji ve statích *Hodnota a právo* a *Struktura a funkce a struktura funkce* (1984, roč. CXXIII, s. 134 a násl. a s. 421 a násl.).

V druhé polovině osmdesátých let *Nováka* začala více zajímat právní informatika a disciplíny s ní spjaté (logika, lingvistika, teorie legislativy). S *Františkem Cvrčkem* vytvořil autorskou dvojici, které se prezentovala knihami *Základy právní informatiky* (Brno: Masarykova univerzita, 1992), *Juristická a lingvistická analýza právních textů* (Praha: Academia, 1999) a *Legislativa – teoretická východiska a problémy* (Plzeň: Aleš Čeněk, 2017). Četné studie publikoval *František Novák* samostatně, v *Právníku* uveřejnil po roce 1990 přes tři desítky příspěvků zaměřených na problematiku právních informačních systémů a možnosti využití právní informatiky, na legislativní otázky, roli právních expertů v legislativním procesu a na právně informatickou podporu legislativy nebo na interpretaci v právu.

Kromě časopisů vydávaných Ústavem státu a práva, tedy *Právníka* a *The Lawyer Quarterly*, přispíval *Novák* i do dalších odborných periodik, účastnil se vědeckých konferencí, zapojil se do řešení četných grantových a dalších vědeckovýzkumných projektů. Juristické preference *Františka Nováka* se promítly i v jeho členství v European Association of Legislation a v Českém sdružení pro právní a sociální filosofii, kde působil i jako místopředseda.

Mors venit velociter. V případě *Františka Nováka* přišla nečekaně, náhle a zaskočila jeho blízké, přátele i kolegy. Čest jeho památce.